

על הפרשה

♦ תורה מחשבה ומוסר ♦ פרשת משפטים-שקלים ♦ כה' שבט תש"פ ♦

"והיגישו אל הדלת או אל המזוזה ורצעו אדניו את אוזנו במרצע" (כא, ו).

כתב רש"י, אמר רבי יוחנן בן זכאי, און זאת ששמעה על הר סיני לא תגנוב והלך וגנוב, תרצע. ואם מוכר עצמו, און ששמעה על הר סיני כי לי בני ישראל עבדים, והלך וקנה אדון לעצמו, תרצע.

עורר המשגיח ר' יחזקאל לוינשטיין זצ"ל, שהתורה לא תובעת את הגנוב על עצם מעשה הגניבה, אלא על מה שלא שמעה און מה שנאמר בסני לא תגנוב, כי שמיעת הר סיני היא הרפואה למכתו, וכיון שלא נוטל את התרופה תרצע און.

וכמו שביאר הרמב"ן בשם הרמב"ם את הפסוק "ויאמר משה אל העם אל תיראו כי לבעבור נסות אתכם בא האלקים ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו" (שמות כ, יז), שבעבור שיוכל לנסות אתכם לעתיד, בא האלקים עכשיו כדי שתהיו עומדים לו בכל נסיון. והיא היא התרופה לכל הנסיונות, שעל ידי שייכור מעמד נורא זה יוכל להתגבר על כל הקשיים.

ומשום כך אנו מחוייבים תמיד לחיות עם זכרון של מעמד הר סיני, ויש להתבונן איך נראה אצלנו זכרון זה.

והביא בשם הסבא מקלם זצ"ל שהמשיל זאת לתינוק קטן שאמו מלמדתו לומר תודה, וכי יש באמירת קטן שייכות להודאה אמיתית, הלא אין זה רק אמירה גרידא מן השפה ולחוץ, וכן זכירת מעמד הר סיני יש להזיזוה שלא יהיה מן השפה ולחוץ, כי אנחנו יודעים ממעמד הר סיני כבר בהיותנו קטנים, ועם ידיעה שטחית מהקטנות, עמה אנו נשואים כל החיים, ולכן יש להוסיף ולהתבונן בזה ולהוסיף בכח הציור שיתן לזה חיות שהדברים יהיו נגד עינינו ממש.

"רק שבתו יתן ורפא ירפא" (כא, יט).

אמרו חז"ל (ב"ק פה, א) תנא דבי רבי ישמעאל, ורפא ירפא, מכאן שנתנה רשות לרופא לרפאות.

כתב המשגיח ר' יוחם ממיר זצ"ל בענין הנהגה עם רופא.

דרכי היא, כפי שקבלתי מרבתי, לא להרבות בדברים עם רופא. כל מצבי זה הוא אצלי אופן של בע"כ. אין ביכולתי להכיר, ועוד גם להאמין בהרופא. ולא מחמת אמונתי הרבה בהש"ת, ואשר אמנם גם זה כבר היה מתאים בעדי, יאה וגם נאה כבר להגדיל האמונה, אלא פשוט מחמת כי הלא רואים בעליל כי אין לאל ידם לעזור בכלום, ואם כן די והותר בהביקור הרופא לבד, די אשר הולכים ומחקים נמוסי העולם, אבל לכל הפחות אצל הרופא גופא הלא אין צריכים להסכל רב סכלות, ולהדמות כאלו הם העוזרים. הש"ת ישלח רפואתו הטובה ע"י איש פלוני.

"לא תשא שמע שוא" (כג, א).

וכתב רש"י, שהוא אזהרה אף על איסור לשון הרע.

הגאון ר' אליעזר קאהאן זצ"ל (מתלמיד נובהרדוק) עמד על דברי הגמ' (שבת לא, א) שבשעה שמכניסין אדם לדין אומרים לו, נשאת ונתת באמונה, קבעת עתים לתורה, עסקת בפריה ורביה, צפית לישועה, פלפלת בחכמה, הבנת דבר מתוך דבר.

פרשת השבוע

"אחרי רבים להטות" (כג, ב).

ידועה השאלה ששאל אחד מחכמי הגויים את ה"תומים", שהרי כתוב בתורה "אחרי רבים להטות" ואתם המעט מכל העמים, ואם כן למה שלא תקבלו את אמונתנו.

והשיב לו ה"תומים", כי דין רוב לא נאמר אלא בספק ולא בודאי, וכגון בתשע חנויות מוכרות בשר שחוטת אחת מוכרת בשר נבילה, ונמצא בשר ואינו ניכר, אז הולכים אחר הרוב. אבל אם החתיכה ניכרת שהוא מהמיעוט לא יועיל רוב. וכן אנחנו, אין לנו ספק באמיתות אמונתנו, ולא יוכל הרוב להעבירו מדעתנו.

וכן כתב ליישב החתם סופר (תורת משה בפס' זה). והוסיף עוד תירוץ, כי אין כל האומות מאמינים בדבר אחד, רק לכל אחד לבדה אמונה בפני עצמה, ונגד כל אומה באמונתה, האומות האחרות המה רוב כנגדה ואין כאן רוב.

והגאון ר' אלהן וסרמן זצ"ל כתב ליישב באופן נוסף, שהאמונה בה' היא דבר פשוט ואף קטן יכול להבין זאת, אלא כשאדם משוחד בתאוות לבו, לא יכול להסכים ולקבל את האמונה, כי חושיו מתנגדים לזאת המהשבה.

ופסק זה "אחרי רבים להטות" כתבתו התורה אצל דינים כשרים לדון, אבל אם יהיה רוב דינים שהם משוחדים, ומיעוט שאינם משוחדים, ודאי שישמעו למיעוט.

וכיון שבעניני אמונה אי אפשר להכיר את האמת רק מי שאינו משוחד, והוא חפשי מתאוות עולם הזה, ואין בנמצאים בעולם כאלו אנשים רק אצל חכמי ישראל הקדושים כמלאכי אלקים, ואף אם היו באיזה זמן אנשים הנקיים מתאוות עוה"ז אצל חכמי האומות, הם מיעוט שבמיעוט מול חכמי ישראל שהיו אלפים ורבבות, וכמו שאמרו חז"ל (מגילה יד, א) שהרבה נביאים עמדו להם לישראל, כפלים כיוצאי מצרים.

והשאלה הזאת דומה למי שעובר על בית משתה י"ש, ונמצאים שם מאה שיכורים המתגוללים באשפה, והם ישאלוהו הלא אנחנו מאה אנשים ואתה איש אחד, למה לא תעשה כמנו, וכן הדבר הזה, זולת חכמי ישראל כל העולם המה כשיכורים מתאוותיהם, וכמו שאמרו (אבות ו, ב) "אין לך בן חורין אל מי שעוסק בתורה", כי בלי עסק התורה אי אפשר לשום אדם להשתחרר מציורו הרע המטה את שכלו לרצונותיו.

ואם כן מן הדין הזה בעצמו של אחרי רבים להטות, נלמוד שאנו חייבים לשמוע לקבלתנו מחז"ל, אשר רק הם כשרים לדון בעניני אמונה, בהיות שכלם חפשי משום נטית רצון כל שהוא.

ויש להבין, כי כל השאלות הן שאלות שתלויות באדם, אבל שאלת "הבנת דבר מתוך דבר" זו שאלה שלכאורה אינה תלויה באדם, וכי לכל אדם יש את הכלים להבין וללמוד דבר מתוך דבר.

אלא שכאן מגלים לנו חז"ל, כי כל אדם מחונן במעלה גדולה זו, וההוכחה על זה, כי בגשמייות במקום שיש לו נטיה כל שהיא, מיד הוא מחשב כל דבר אם יועיל עבורו ומה יפסיד, ועל האדם להשתמש בכח זה לעבודתו הרוחנית, ללמוד ולהבין ולחשב בכל דבר ודבר את תוצאותיו לטוב ולמוטב, ועל ידי כך יעלה בעבודתו.

וכתב מעשה נפלא מהחפץ חיים זצ"ל, שפעם הסב לסעודה עם אדם, והוא ביקש מעט מלח כדי לשים במרק. מיד אמר לו החפץ חיים שזה לשון הרע, מפני שמגלה שהמרק לא טוב.

ובהשקפה הראשונה הוא תמוה האם זה איסור לשון הרע כלל, אבל כשהי האדם בנויים על היסוד של "הבנת דבר מתוך דבר" מיד הוא מרגיש ומבין שזה לשון הרע.

"ויראו את אלקי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר" (כד, י).

וכתב רש"י, היא היתה לפניו בשעת השעבוד לזכור צרתו של ישראל, שהיו משועבדים במעשה לבנים.

ביאר המשגיח ר' יוחם ממיר זצ"ל, כי כל המדות הכתובות בתורה על הקב"ה אינם אלא ללמדנו להיות מתדמים אליו יתברך. ויש להתבונן מכאן, שאפילו בתכלית החסד, כמו הקב"ה, היה כביכול צריך בעצמו לישא לבנה לזכור צרתו של ישראל. ולא די לאדם, ואפילו לבעל חסד במדרגה הכי גדולה, להיות מסתפק בהתבוננות וציורים שכליים בסבל צרתו של חבירו, אלא מדת נושא בעול עם חבירו היא, שישא בסבל חבירו ממש, ויירגש את הצער בחושיו הגופניים.

וכמו שאמרה התורה על משה רבינו "וירא בסבלותם" (שמות ב, יא), ופירש רש"י שנתן עיניו ולבו להיות מיצר עליהם, והיינו שיש להתבונן ביסורים של השני, והראיה בלבד אינה מספקת, אלא צריך לחוש את הצער ממש והוא על ידי שנותן את לבו על חבירו.

"ואתם ידעתם את נפש הגר כי גרים הייתם בארץ מצרים" (כג, ט).

תוכחה חריפה כתב בעל ה"פלא יועץ" (ערך גר) על אהבת ישראל, "ולאו דוקא גר צדק, דאטו יציבא בארעא וגו' ואותם ידעתם את נפש הגר כי טעמא דכתיב ואתם ידעתם את נפש הגר כי גרים הייתם בארץ מצרים, הרי בהדיא דקרא משתעי על מי שהוא גר בארץ נכריה בלי ריע ואח, ואין לו מכיר ורוחו נמוכה ולבו נשבר ונדכה, ראוי לרחם עליו ולקרבו ולהיות עמו אוהב וריע ולעוזרו ולתמוכו בכל הבא בידו, ובוה מקיים מצוה רבה זו.

וביותר יגדל המצוה הזאת על אשכנזי ההולך בין הספרדים או ספרדי בין האשכנזים וכדומה, שגם לשון אין להם אשר לא ישמעו איש שפת רעהו, והם מתדכאים הרבה שאין יכולים להגיד צערם ולהראות ערכם, כי יש ג"כ בעלי תורה, אבל אין להם פה לדבר ומסוה לבושה על פניהם, ואין להם מצח להרים ראש. על אלו ראוי לרחם ביותר ולמצוה רבה תחשב, לא

כאשר יש רבים מעמי הארץ אומרים שהספרדי ילך אצל ספרדים ואשכנזי אצל אשכנזים וכל מין ירחם על מינו כאילו אנו שני אומות ח"ו, בודאי שהאומר כך חרף מערכות אלקים חיים, כי חרפה היא לנו בני ישראל גוי אחד בארץ שנפרד איש מאחיו, כי כולנו בני איש אחד נחנו, א-ל אחד לכולנו אב אחד לכלנו תורה אחת ומשפט אחד, ולמה נגדור איש באחיו, ואם הלשונות לארצות הם מחולקים מה בכך, ומה בין ספרדי לאשכנזי או שאר לשונות, חלילה לעשות שום חילוק, אדרבא יגדל החיוב לרחם ולסייע למי שהוא מלשון אחר מטעם מצות אהבת הגר כדבר האמור, והמרחם מרחמין עליו מן השמים"

"אם המצא תמצא בידו הגנבה משור עד המור עד שה חיים שנים ישלם" (כב, ג). ומכאן למדו (ב"ק סה, א. ב"מ י, ב. ועוד) שאפשר לקנות בקנין יד.

וחידש בנתיבות המשפט (קצה, ג, רסח, ב) שקנין יד אינו קונה אלא את החלק המונח בתוך ידו ממש, אבל מה שיוצא לצדדים אינו קונה. אבל מה שיוצא מהחפץ לכוון למעלה מידו קונה משום אויר ידו, וכמו שחצר קונה אף באוירה [אבל אם הגביה את החפץ מן הארץ קונה הכל בקנין הגנבה, ונחלקו הפוסקים אם צריך הגנבה ג' טפחים או די בטפח אחד].

והביאו הביאור הלכה (שסו, ט) להלכה לענין קנין בעירוב חצירות שיש להקפיד שכל החפץ יהיה בתוך ידו.

ובאמרי בינה (קנינים, ו) הביא ראיה נגד דעת הנתיב"מ, ממה שלמדו קנין יד מהפסוק "אם המצא תמצא בידו הגנבה משור עד המור עד שה", ואם נאמר שצריך שכל החפץ יהיה בידו, אם כן איך הגנב זוכה בשור ובשה, וכי מצינו שור ושה כל כך קטנים שיוכלו להיכנס בידו. ועל כרחק שאף אם מקצת מן החפץ בידו, כיון שיוכל על ידי כך להחזיק את כל החפץ, זוכה אף במה שחזן לידו.

ולענין גט כתב הרמ"א (אבן העזר קלו, א) שנוהגין שהבעל כופל הגט כמו אגרת, ונותנו לה, כדי שתוכל לאחוזו כולו בידה כשנתנו לה.

ובשו"ת רבי עקיבא איגר (רכא, כב) כתב לחשוש לדברי הירושלמי (גיטין ב, ג) שהסתפקו אם מועיל קנין מסירה בגט כמו שמועיל במקח וממכר, או שבגט כתוב ונתן בידה וצריך שיהא כולו בידה. וכתב, שהוא חידוש בעיני שלא נזכר הדיו שצריך שלא יהא מקצת הגט יוצא מידה, ואף שקנתה כל הגט בהגבהה, מ"מ אין בידה, וצריכין לזהר בזה שאם הגט על קלף גדול ומצוי שלפעמים מקצת הגט למעלה מידה ואינו כולו בידה. וצ"ע לדינא.

ובפתחי תשובה (אבן העזר קלט, ד) האריך לבאר דין זה, והביא שכן כתב התורת גיטין. וכתב שפלא עליהם שלא הזכירו כלל את הרמ"א שכתב שהוא מנהג. וע"ע בערוך השולחן (קלו, ג-ו).

אמנם יש לומר שאין להזכיר מדברי רע"א לענין גט שסבר דבריו הנתיב"מ לענין קנין יד, שהרי דבריו הם על פי הירושלמי שלצד שאין מועיל קנין בגט צריך שיהא הכל בידה. ויש לומר שאין זה משום קנין אלא מצד מציאות של נתינה שיהיה בידה (וכמו שהאריך בענין זה הקצות החושן ר, ה), ויתכן שבדין קנין יד לא סבר רע"א שצריך שיהיה הכל בתוך היד.

ולפי זה, קטן שיעשה גדול עד א' ניסן יש מקום לחייבו לשמוע פרשת שקלים, כיון שהוא חייב בהבאה שהרי יהיה גדול בזמן ההבאה [ושוב כתב לומר שלא חייבו את הקטן, ולכן חידש שיקרא לעצמו כשיגדיל עד א' ניסן].

ו. וכדבריו משמע בדברי החינוך (מצוה, קה) שכתב, "ועכשיו בעונותינו שאין לנו מקדש ולא שקלים, נהגו כל ישראל לזכר הדבר לקרות בבית הכנסת בכל שנה ושנה פרשה זו של כי תשא עד ולקחת את כסף הכפרים, בשבת שהוא לפני ראש חדש אדר לעולם". ומשמע מדבריו, שחייב קריאת התורה התחדש רק לאחר החורבן.

וכן כתב באבודרהם (ארבע פרשיות) "וטעם ארבע פרשיות אלו, השלש מהם זכר ליזמן שבית המקדש קיים, והם פרשת שקלים ופרשת פרה אדומה ופרשת החדש". ומשמע שהקריאה היא רק זכר, ולא היה קריאה כשהביאו את השקלים.

וכן כתב המאירי (מגילה כט, א) והוא שכבר ידעת שבאחד באדר משמיעין על השקלים כדי שייכנו כולם את שקליהם באחד בניסן וכו', ועכשיו הוא אומר שעושין לה השמעה אחרת והיא קריאת פרשת שקלים.

ז. ובמה שכתב להסתפק האם הקריאה היא זכר להכרזה או זכר נתינה. בלבוש (או"ח תרפה) כתב, ואנו משלמין פרים שפתינו בקריאת הפרשה, וקוראין ב"ח אדר או סמוך לו פרשת להשמיע על השקלים, והוא תחלת פרשת כי תשא דכתיב בה ענין השקלים, ונתנו איש כופר נפשו וגו' זה יתנו וגו' מחצית השקל. ומבואר בדבריו, שהקריאה היא זכר להכרזה.

ויש להטעים בדבריהם, שאם הוא זכר להכרזה לכן תקנו את הקריאה סמוך לראש חודש אדר שהוא זמן ההכרזה ולא סמוך לראש חודש ניסן שהוא זמן ההבאה.

ולפי זה יש להבין מדוע קטן יכול לעלות לקריאה זו, שאף בזמן הבית היה יכול לעלות ולקרוא שאינה אלא הכרזה בעלמא.

אבל לצד שהוא זכר לנתינה, קטן לא יוכל לעלות לקריאה זו שהרי אינו חייב בהבאה.

ח. עוד יש לדון אם שכחו לקרוא פרשת שקלים, האם אפשר להשלים את הקריאה בשבת הבאה שהיא הפסקה.

וכבר נשאל על זה בשו"ת גינת ורדים (כלל א, לה-לו), והשיב, "דקריאת פרשת שקלים קבעוה לקרותה קודם ר"ח אדר, וא"כ כיצד יקראוה בשבת שלאחריה, והוי כקורא פסוק שלא בזמנו, ואין לך אלא מה שאמרו חז"ל שהקדימו לקרות פ' שקלים אפי' כשיחול ר"ח אדר להיות ביום ו' דלא בצרי יומי שלחנות, דכאיתא בפ' בני העיר (דף ל), דכל מדות שקבעו חז"ל הם בכיוון וראוי לנו למיעבד מצדקי לדחות שלא לקרות בשבוע שלאחריה משום חשש ברכות לבטלה ושב ואל תעשה עדיף". והביאו רבי עקיבא איגר בגליון (או"ח, תרפה). וכן פסק המשנה ברורה (שם, ב) בשם השערי אפרים.

ומשמע מדבריו, שהקריאה היא זכר להכרזה ולכן אין לה תשלומין. שהרי כתב לבאר שאין להשלים מפני שתקנו חז"ל לקרוא קודם ראש חודש אף אם הוא חל ביום ו' כי השולחנות היו יושבים בט"ו לחודש, וצריך לקרוא שתי שבתות קודם לכן.

אבל בשו"ת מהר"ם שיק (או"ח, שלה) פסק שאפשר להשלים, כיון שטעם הקריאה עדיין קיים גם לשבת הבאה, וכמו שאמרו במסכת סופרים (כא, ב) "ובאחד באדר משמיעין על השקלים, ולמה באחד באדר, שהיה צפוי וגלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם, שהיה המן הרשע עתיד לשקול ככרותיו על ישראל, לפיכך הקדים ואמר למשה שיהו שקלי ישראל קודמין לשקלי המן".

ומשמע מדבריו, שסבר שהקריאה היא זכר לנתינה עצמה, ולכן יש להשלים את הקריאה בשבת הבאה.

וכן כתב בשו"ת התעוררות תשובה (או"ח, תעה) שאפשר להשלים, כי קיבוץ השקלים היה עד ניסן. ומבואר, שהקריאה היא זכר לשקלים עצמן.

א. באחד באדר משמיעין על השקלים (שקלים א, א. והובא גם במגילה כט, א). והיינו, שבימי כל אחד מחצית השקל שחייב למקדש כל שנה ושנה, ומהשקלים הללו החדשים מקריבים תמידין ומוספים מא' בניסן עד א' בניסן בשנה הבאה.

ורש"י פירש, שב"ד היו מכריזים [וכן פירש שם בדף יג, ב]. וכן כתב המאירי, מכריזין עליהם בירושלים ובשאר מקומות שבארץ ישראל. ובתלמוד המערב נראה שבנייבבל היו מכריזין מקודם זמן זה לפי רחק מהלכם.

ואף שב"ד הכריזו על השקלים, מבואר במגילה (כט, א) שצריך לקרוא פרשת שקלים בשבת הסמוכה לראש חודש אדר. ופירש רש"י, שטעם הקריאה הוא כדי להודיע שביאו שקליהם באדר, כדי שיקריבו באחד בניסן מתרומה חדשה (וזו משמעות פשטות הסוגיא).

ב. ויש לבאר מדוע הוצרכו להכריז ולשלוח שלוחים, וגם לקרוא בתורה, ולשם מה הוצרכו את שניהם.

ובספר חשק שלמה (לר' שלמה הכהן מוילנא על המשניות) כתב לבאר, שהיו צריכים להכריז משום בני הכפרים שלא היו יודעים לקרוא בתורה, ובשבילם היו צריכים להכריז, ועל ההכרזה בלבד לא רצו לסמוך. ועוד ביאר, שעל ידי קריאת הפרשה ילמדו את פרטי ההלכות של מחצית השקל, כמה שיעור הנתינה ומי חייב ליתן.

ג. אמנם בתשובותיו (בנין שלמה, נד) כתב ליישב בדרך אחרת ומחודשת, שהיו צריכים את ההכרזה עבור קטנים שהיו גדולים עד א' בניסן, שהם פטורים מקריאת התורה, ולכן היו צריכים להכריז עבורם.

והוסיף לומר, שאף שהם פטורים מקריאת התורה, יכולים היו לקרוא פרשה זו, כיון שאין זה ככל שאר קריאת התורה, אלא הכרזה בעלמא על שקלים ואינו מוציא בזה את הרבים ידי חובה [ואף שאין זה חוב של קריאת התורה, הוצרכו להכריז עבורם בנפרד, כי חששו שלא יהיו בשעת הקריאה].

ד. וכתב להסתפק, אם הקריאה שקורין היום היא זכר לקריאה ולהכרזה שהיתה בזמן המקדש, ולפי זה כמו שבזמן הבית היתה הקריאה בשביל ההכרזה, וקטן היה יכול לעלות לקריאה זו, אם כן גם היום יש לומר שקטן יוכל לעלות לקריאה זו (וכדברי הרמ"א באו"ח רפב, ד), שהרי אף בזמן הבית היה יכול לקרוא פרשה זו.

או שיש לומר שהקריאה אינה כלל זכר להכרזה, אלא זכר לנתינת מחצית השקל עצמה, וכיון שקטן אינו חייב ליתן מחצית השקל, אם כן אינו יכול אף לעלות לקריאה זו.

[ובקטן שיגדיל עד א' ניסן כתב להסתפק, שאף לצד שהוא זכר להכרזה, כיון שגם בזמן הבית לא היה שומע את ההכרזה על ידי קריאת התורה, וכל התקנה להכריז על ידי ב"ד נתקנה עבורו, יש לומר שלא יוכל לעלות לקריאה זו. או שיש לומר שקריאת התורה היא גם זכר להכרזה וזוהי הוא חייב].

ה. ובדרך נוספת [בשם אחיו] כתב לבאר, שיש לומר שבזמן הבית לא היו קורין בתורה כלל, ורק היו מכריזים, וכל קריאת התורה נתקנה זכר למחצית השקל [אמנם ברש"י מפורש שאף הקריאה היתה כדי להודיע להביא שקלים].

ודייק זאת בפסקי הפרשה, שמוזכר בה ב' פעמים "לכפר על נפשתיכם", וביאר, שבפסוקים הראשונים מדובר על זמן הבית שהיו נותנים מחצית השקל, והיא כפרה עבורם על ידי הקרבת הקרבנות מכסף זה. אבל בסוף הפרשה כתוב "והיה לבני ישראל לזכרון לפני ה' לכפר על נפשתיכם", ופסוק זה מרמז שאף שיחרב הבית ולא יהיה קרבנות, על ידי שיקראו פרשה זו יעלה זכרונם לפני ה' לכפר על נפשותם.

ואם כן מה שכתוב במשנה שקורין פרשת שקלים בראש חודש אדר הוא דווקא לאחר החורבן, שאילו בזמן הבית היה די בהכרזות בית דין ובשלוחם.